

Filmas apie Mariją Gimbutienę



Pasaulinio garso lietuvių mokslininkė, archeologė, buvusi Kalifornijos universiteto profesorė Marija Gimbutienė (1921–1994).
Vladimiro Gulevičiaus (Eltos) nuotr.

Praėjusių metų pabaigoje Bostono lietuvių, bene pirmieji pasaulio lietuvių tarpe, pamatė režisierės Donna Read Amerikoje naujai sukurto dokumentinį filmą apie garsią archeologę Mariją Gimbutienę „Marija“ (naujas filmo pavadinimas „Signs out of time“ — „Ženkliai už laiko ribų“).
Subatvakarį rengė ALTS Bostono skyrius Tautodailės instituto Bostono skyrius ir „Užjūrio Lietuva“ (www.uzjuriolietuva.net).

Savo įžanginį žodį „Užjūrio Lietuvos“ prezidentė Daiva Jaudegytė pradėjo Vytauto Skripkos eilėraščių ištrauka:

Man Gimbutienės knyga apie baltus

*Užmigisius po galva tu
padek.
Ten renkasi mirę mūsų žemių
kalbos,
Ir prūsų veles šnekas su
žvaigždėm...*

Marija Gimbutienė (1921–1994) gimė 1921 m. Vilniuje, baigė Kauno „Aušros“ gimnaziją ir Vilniaus universitetą. 1944 m. pasitraukė į Vakarus, kur gilino archeologijos, tautotyros ir religinės istorijos žinias. 1946 m. Tiubingeno universitete, Vokietijoje, įsigijo filosofijos daktarės laipsnį. 1949



Filmo peržiūros pertraukos metu Bostono lietuvių susipažįsta su prof. M. Gimbutienės kūrybos ekspozicija.
Dališ Bubernienės nuotrauka.

Bostono kultūriniai subatvakariai: režisierės Donna Read dokumentinio filmo apie Mariją Gimbutienę peržiūra

saulio kultūros srityje) už savo knygą *Deivės civilizacija; Senosios Europos pasaulis*, kurią ji išleido San Francisco, CA, 1991 metais.

Ankstyviausiose Europos civilizacijos sluoksniuose ji surado įrodymų apie kultūras, kurios buvo sukurtos harmonijos ir bendradarbiavimo su gamta pavyzdžiu, kur moterys buvo išaukštinamos, deivės garbinamos, karai — nežinomi!

Marijos Gimbutienės atradimai atskleidė senovinę, plačiai paplitusią kultūrą, kuri klestėjo Europoje 6500–3500 m. prieš Kristų. Ši civilizacija buvo visiškai skirtinga nuo karalių, karių ir dievų — užkariautojų jėgų, kuris dominavo mūsų praeties suvokime. Jos kasinėjimai ir interpretacijos parodo, kad civilizacijos priešaušryje Europoje dominavo kultūra, kurioje ir moterys, ir vyrai turėjo lygiavertį statusą ir galią. Lygiateisiška ir taiki „Senoji Europa“ galėjo egzistuoti tūkstančius metų be karų. Buvo atkasti šimtai moteriškų statulėlių. Piesiniai, skulptūros, vaizduojančios gimdancias deives, molinės būtybių su paukščio galva figūros ir šventieji žalciai — visa išaukštino gamtos atkuriamąsias jėgas.

Žiūrėdama į tūkstančius iškasenų, analizuodama besikartojančių simbolių grupes, o taip pat pasitelkdama pagalbon savo išsamų mitologijos ir kalbų žinojimą, M. Gimbutienė atrado turtinę simbolinę kalbą, kurios centre buvo deivės figūra.

Marijos Gimbutienės darbai gilinosi į pačią klausimų esmę apie žmogaus prigimtį ir galiomybes. Ar žmogiškos būtybės yra agresyvios ir dominuojančios, tesugebančios gyventi smurtu, sunaikinti viena kitą ir pačią Žemę? O ar mes esame pajėgūs sukurti kultūras, remdamesi taika ir bendradarbiavimu? Kas leidžia žmogui mąstyti, ko niekas kitas neįstengia išvelgti? Kokios jėgos turi sukurti moterį, kuri gali aistringai aiškinti savo tiesas ir atlaikyti neišmaningą, bet stiprią kritiką?

Kodėl taip atsitiko, kad ši garbė: pirmiesiems pamatyti filmą atiteko Bostono lietuviams, papasakojo Tautodailės Bostono skyriaus pirmininkas Jonas Stundžia:

— Prieš metus laiko teko dalyvauti viename renginyje, kuriame buvo minima, jog Donna

Read ruošiasi išleisti dokumentinį filmą apie Mariją Gimbutienę. Per pažįstamus gavau Donna Read telefono numerį ir jai paskambinau. Užsimezgė graži draugystė. Birželio mėnesį D. Read lankėsi Andover, MA, kur ji parodė savo dar nepabaigtą filmą finansiniams rėmėjams. Mes gražiai pasikalbėjome apie Mariją Gimbutienę ir Lietuvą. Nors Donna Read kanadietė, atrodo, kad ji puikiai supranta lietuvišką dvasią. Tai aiškiai matyti filme. Jame Donna Read tai pat parodo, kaip Marija Gimbutienė jungia archeologijos mokslą su kitais mokslais, pavyzdžiui, — tautosaka ir etnologija. Prieš 20 metų toks jungimas buvo nepriimtinas, todėl į jos darbus kai kurie tradiciniai mokslininkai žiūrėjo skeptiškai. 1989 metais Lietuvoje buvo išleista M. Gimbutienės knyga *Baltai*, kur turėjo lygiavertį statusą ir galią. Lygiateisiška ir taiki „Senoji Europa“ galėjo egzistuoti tūkstančius metų be karų. Buvo atkasti šimtai moteriškų statulėlių. Piesiniai, skulptūros, vaizduojančios gimdancias deives, molinės būtybių su paukščio galva figūros ir šventieji žalciai — visa išaukštino gamtos atkuriamąsias jėgas.

Galima sakyti, kad laikas pakeitė nuomones apie Marijos darbų reikšmę ir vertę, tiek Lietuvoje, tiek Jungtinėse Valstijose. 2002 metais Lietuvoje išleistas Gimbutienės knygos *Baltų mitologija* išangoje rašoma: „Laikas atėjo, kad tai būtų pasakyta apie lietuvių mitologiją: ji ne tik egzistuoja, bet yra nepaprastai turtinga ir turinti didelę reikšmę viso pasaulio mitologijos ir etnologijos tyrinėjimams“.

Šiapus Atlanto vieno pagrindinių Marijai išgarsinti judėjimo koordinatorių yra Apura Burrows. Ji yra viena moterų dvasinio judėjimo dalyvių, kuri įkvėpė Marijos Gimbutienės gyvenimas ir darbai. Jos nuomone, savo moksliniuose rateliuose ir socialinėje aplinkoje Marija buvo didelis talentas. Kaip Apura aiškina, Marija grąžino Amerikos visuomenei jos pamirštą sampratą apie savo — indoeuropietiška kilmę.

Massachusetts valstijoje Marija įtakojusi judėjimą „Moterų ložė“ — moterų organizacija, turinčią naują ir skirtingą požiūrį į Marijos darbus. Judėjimo dalis Kalifornijoje vadinas „Starhawk“, kuri buvo viena iš prisidėjusių prie filmo sukūrimo. Ši grupė įkvėpė Donna Read jos kelionės į Kaliforniją metu.



Marijos Gimbutienės knygos.

Suvokdamas, kad filmo „Marija“ pasirodymas lietuvių visuomenėje bus nemažas įvykis, aš pasiskubinau gauti šio filmo kopiją pademonstruoti Bostono lietuviams.

Ir tikrai, mūsų visuomenėje — tai nemažas įvykis. Nors miela ir sava, tačiau maža ir dažnai tik lietuviškai leidžianti savo raštus, mūsų tauta ne tiek jau daug turi už Lietuvos ribų pagarsėjusių mokslininkų. Šio filmo parodymo proga Bostono lietuvių susilaukė pasveikinimo iš Lietuvos Respublikos ambasados JAV, Kultūros ir švietimo reikalų kuruojančios ambasados III sekretorės Jurgitės Dapkutės. Ji prisipažino atsitiktinai sužinojusi apie Bostono lietuvių piliečių klube rengiamą „Kultūrinį subatvakarį“, kurio metu bus rodomas naujas dokumentinis filmas apie pasaulinio garso lietuvių archeologę Mariją Gimbutienę. J. Dapkutė prisipažino sužinojusi apie filmo rodymą iš buvusio bostoniško, latvių kilmės Maryland universiteto profesoriaus John Melngailis, kuris paprašė parodyti šį filmą ir Washington, DC. J. Dapkutė pažadėjo pasekti gražiu bostoniškių pavyzdžiu ir artimiausioje ateityje surengti filmo peržiūrą Washington, D.C. gyve-

nantiems lietuviams bei jų draugams amerikiečiams, besidomintiems Lietuva, jos kultūra ir istorija. Jie taip pat priminė, kaip svarbu yra garsinti Lietuvos vardą šios šalies piliečiams, o filmas apie Mariją Gimbutienę yra puiki proga ir geriausias to pavyzdys.

Pasiūsdama savo filmo kopiją Bostono lietuviams, Donna Read asmeniškai atsakė į „Kultūrinio subatvakarį“ koordinatore Zitos Krukoniene klausimus:

Donna Read: 1993 metais San Francisco moterų grupės buvau paprašyta padėti sukurti filmą apie Mariją Gimbutienę. Apie dr. Gimbutienę aš sužinojau, filmuodama trilogiją „Moterys ir dvasingumas“, išleista Kanados nacionalinės filmų tarvybos. Tiesą pasakius, 1988 metais mes bandėme pasikalbėti su dr. Gimbutas, bet mūsų suplanuotam pokalbiui sutrukdė pakeistas laikas ir Marijos sveikatos problemos. Mūsų filmo finansavimas buvo grynai žmonių asmeniškasis. Mes neturėjome bendrovės nei institucinių paramų. Visi mūsų pinigai, 150,000 dol. buvo paaukoti žmonių, kurie mylėjo Mariją, buvo įtakoti jos darbų, perskaitę jos knygas.

Šiuo metu mes esame filmo „pristatymo“ fazėje. Mes planuojame pasiųsti filmą į kelis festivalių ir į PBS. Pradedame reklamos kampaniją. Olimpia Dukakis buvo ilgalaikė Marijos draugė. Ji pasiūlė paslaugą, kaip filmo pasakotoja, ir jai pačiai labai patinka šis filmas.

Donna Read pripažino, kad buvo sužavėta Lietuva ir lietuviams savo kelionės į Lietuvą metu, taip pat bendraudama su lietuviams JAV ir Kanadoje. Ji pasakė puikiai suprantanti dr. Marijos meilę ir lojalumą savo kraštui bei jo žmonėms. Donna Read puikiai tai perdavė savo dokumentiniu filmu apie Mariją Gimbutienę „Marija“ (naujas filmo pavadinimas „Signs out of time“ — „Ženkliai už laiko ribų“), ar „Ženkliai už laiko ribų“), kuris vasario 1 dieną pradėjo savo savarankišką gyvenimą Šiaurės Amerikoje: vasario 1 d. jis buvo parodytas West Coast festivalyje San Francisco, CA ir Arlington, MA; vasario 3 d. — Vancouver, BC, Kanada; vasario 21 d. — Oak Park, IL. Informaciją apie premjeras galima rasti interneto puslapiuose: www.GIMBUTAS.org ir www.belili.org.

Rima Krištaponytė-Girniuvienė



Poeto B. Brazdžionio parodos fragmentas.

Zenono Baltrušio nuotrauka.

Poeto B. Brazdžionio palikimas grįžo į Lietuvą

Atkelta iš 1 psl.
Pirmausia mumis labai rūpinosi Aldona Brazdžionienė, abi jaunosios dukraitės Dailė ir Bitutė. Kai baigėme darbą, Brazdžionių šeima mums padovanojo nuostabią trijų dienų kelionę po Kaliforniją. Buvo taip įdomu, jog užsimiršo ir sunkios dėžės, ir dulkės, ir darbas nuo ankstaus ryto iki vėlyvos nakties. Mus globojo, vežiojo po muziejus, po gamtą rašytojai Pranas Visvydas, Alė Ruta, Juozas Kojelis, poeto Prano Lemberto sunus Vitalis, rašytojas Petronėles Orintaitės vyras Kazys Januta, jo dukraitės Daina ir Viltis, žurnalistas Kazys Karu-

za, vertėjo Milton Stark žmona Aldona. Jie visi be galo nuoširdžiai vertino mūsų darbą ir mūsų misiją.

Juokinga ir keista, bet Kalifornijoje mums, šiaurietėms, naktimis ir rytais buvo vėsoka, truko geros kavos — taigi šiltais patalais ir striukėmis, rytine kava ir ekskursijomis mus lepino Brazdžionių kaimynai Dalia ir Vincas Anelauškai, kurie labai gailėjo, kad parduodamas namas ir jau čia nebebus senų mielių kaimynų...

Kelionė į Kaliforniją, galimybė susipažinti su Brazdžionio archyvu, bendravimas su žmonėmis, muziejų lankymas —

visa tai priimu kaip gyvenimo laimę.

Tik darbo pradžia

O Bern. Brazdžionio palikimo tvarkymas užtruks kelerius metus, šis rinkinys yra muziejuje didžiausias, teko įkurti skyrių iš dviejų darbuotojų, kurie dirbs tik prie Brazdžionio. Tuos kelerius metus nelaikysime poeto eksponatų uždarytu, artėja 2007–metais Brazdžionio 100–metis, vėl bus paroda, ruošime medžiagą leidybai.

Muziejuje bus nuolatine ekspozicija, skirta Bern. Brazdžionii.



Tautodailės instituto Bostono skyriaus pirm. Jonas Stundžia.
D. Bubernienės nuotr.